

Savukosken kunta
Kauppakuja 2 A1
98800 Savukoski
hallinto@savukoski.fi

MUISTUTUS

3.4.2017

Dnro 172/2017

Asia: Paliskuntain yhdistyksen muistutus Soklin asemakaavaehdotuksesta

SOKLIN ASEMAKAAVA

Kaavaehdotusvaihe

Savukosken kunta valmistelee asemakaavaa, jonka tarkoitus on mahdollistaa kaivostoiminnan avaaminen Soklissa. Asemakaavassa osoitetaan tarpeelliset alueet eri kaivostoimintoja varten sekä ohjataan rakentamista ja muuta maankäyttöä. Kaivoksen rakennusluvut voidaan myöntää lainvoimaisen asemakaavan perusteella. Paliskuntain yhdistys on kutsuttu kaavan viranomaisneuvotteluun, mutta se ei ole saanut lausuntopyyntöä kaavasta. Siksi yhdistys antaa lausunnon sijaan muistutuksen.

Kaava-alue sijoittuu Kemin-Sompion paliskunnan alueelle erityisesti poronhoitoa varten tarkoitetulla alueella. Poronhoito on merkittävä elinkeino Savukosken kunnassa. Kemin-Sompio on Suomen suurin paliskunta. Paliskunnassa oli poronhoitovuonna 2015–2016 poroluetteloön merkittyjä osakkaita 171 ja sen suurin sallittu eloporomäärä on 12 000. Kesäaikana paliskunnan alueella palkii noin 20 000 poroa.

Soklin malmiesiintymä sijaitsee Kemin-Sompion paliskunnan pohjoisosassa. Paliskunnan pohjoisosan poronhoito perustuu porojen ympärivuotiseen vapaaseen laiduntamiseen luonnonlaitumilla. Alue on poronhoidon näkökulmasta erittäin arvokas ja yhdessä toimivan laidunkierron ja suunnitelmallisen poronhoitojärjestelmän kanssa se on mahdollistanut Kemin-Sompion poronhoidon korkean kannattavuuden. Soklin kaivoksen alueelle ja sen ympäristöön sijoittuu paliskunnan erilaisia tärkeitä toiminnallisia alueita, kuten aidattu talvilaidun, kevättalven luppolaitumia, vasoma-alueita, kesälaitumia ja syyslaitumia sekä porojen kulku- ja kuljetusreittejä.

Poronhoidon huomioon ottaminen kaavoituksessa

Poronhoitolaki (PHL 848/1990) on erityislaki, joka turvaa elinkeinon asemaa ja alueidenkäyttöllisiä edellytyksiä. Myös valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT) osana maankäyttö- ja rakennuslain (MRL 132/1999) mukaista alueidenkäytön suunnittelujärjestelmää, turvaavat poronhoidon alueidenkäyttöllisiä edellytyksiä. Alueella voimassa olevassa Itä-Lapin maakuntakaavassa edellytetään poronhoidon

alueidenkäytöllisten toiminta- ja kehittämisedellytysten turvaamista, sekä poronhoitoon olennaisesti vaikuttavan alueiden käytön suunnittelussa poronhoidolle tärkeiden alueiden huomioimista. Sekä poronhoitolaki, että maakuntakaavan yleismääräykset edellyttävät neuvotteluja asianosaisen paliskunnan kanssa, kun suunnitellaan poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä. Molemmat määräävät myös, ettei poronhoidolle saa alueella aiheuttaa huomattavaa haittaa.

Voimassa olevan osayleiskaavan mukaan:

” Poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toimintaedellytykset on turvattava. Kaivosalueen, radan, voimajohdon, merkittävästi parannettavan tien, putkilinjojen ja metsätalouden suunnittelussa ja toteutuksessa on turvattava porotalouden harjoittamisen tarpeet. Porotalouden harjoittamisen tarpeet voivat liittyä esimerkiksi alueiden aitaamistarpeeseen, voimajohdon, tien ja putkilinjojen yksityiskohtaisiin ratkaisuihin sekä metsänhoitotoimenpiteiden määrään ja laatuun. Porotalouden kannalta keskeistä on huolehtia alueen suunnittelussa ja toteutuksessa siitä, ettei poroille aiheuteta kohtuuttomia estevaikutuksia. Estevaikutusten lieventämiskeinoja on kuvattu tarkemmin yleiskaavaselostuksen luvussa 9.4.”

Poroilla on PHL 3 §:n mukainen vapaa laidunnusoikeus maan omistussuhteista riippumatta. Tämä on ikimuistoinen nautintaoikeus, joka on poronhoitolain esitöissä määritelty pysyväksi oikeudeksi. Kemin-Sompion paliskunta sijaitsee erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella, missä valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle (PHL 2 §). Poronhoitolaissa säädetään myös neuvotteluvollisuudesta suunniteltaessa valtion maita koskevia poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä (53 §). Hyvä neuvottelukäytäntö tarkoittaa, että neuvotteluissa on todellinen mahdollisuus vaikuttaa asioihin ja että osapuolet ovat toisiinsa nähden tasavertaisia. Neuvottelut tulee aloittaa riittävän aikaisessa vaiheessa hankkeen suunnittelua; neuvottelupöytään ei voida tulla valmiiden suunnitelmien kanssa. Neuvottelut tulee ajoittaa poronhoidon kannalta siten, että asiaan on mahdollisuus perehtyä, ei kiivaimpaan etto- ja erotusaikaan.

Poronhoidon huomioiminen on ollut kaivoksen ja sen liitännäishankkeiden (rautatie, tie, voimalinja) tähänastisessa suunnittelussa hajanaista ja puutteellista. Poronhoidon kanssa ei ole käyty riittävästi vuoropuhelua, eikä oikea-aikaisia, perustuslain ja hyvän hallintotavan mukaisia poronhoitolain tarkoittamia virallisia neuvotteluita (PHL 53 §). Kaavoituksella tulee varmistaa, että poroelinkeinoille keskeisillä alueilla säilyvät niiden poronhoidon toiminnalliset edellytykset. Kaivos tulisi suunnitella niin, että se haittaa poronhoitoa ja porojen laidunrauhaa mahdollisimman vähän. Rakentamisella tai muulla toiminnalla ei saa katkaista porojen kulkureittejä tai kuljetusreittejä. Poroille ja poromiehille tulisi taata kaikissa tilanteissa turvalliset olosuhteet liikkua kaivoksen lähialueella.

Kaivostoiminta Soklissa tulisi aiheuttamaan huomattavaa haittaa Kemin-Sompion paliskunnan poronhoidolle. Toistaiseksi kaivosyhtiö, Savukosken kunta tai kaivoshankkeeseen liittyviä suunnitelmia ja arviointeja tekevät konsulttiyhtiöt eivät ole löytäneet riittäviä keinoja yhteistyössä paliskunnan kanssa, joilla haitat voitaisiin poistaa tai minimoida siten, että huomattavan haitan raja ei ylittyisi.

Soklin asemakaavan vaikutukset poronhoidolle

Paliskuntain yhdistys ja Kemin-Sompion paliskunta ovat toistuvasti eri yhteyksissä ja lausunnoissa tuoneet esille Soklin kaivoksen suunnitteluprosesseihin liittyvät puutteellisuudet, sekä itse kaivostoiminnan erittäin haitalliset vaikutukset alueen poronhoidon harjoittamisen kannalta.

Soklin kaivos aiheuttaisi paliskunnalle ainakin seuraavia vaikutuksia:

- 1) vaikutus laitumiin (laidunalueiden menetys ja muutos)
- 2) vaikutus porojen laiduntamiseen (laidunkiertojärjestelmän muutos)
- 3) vaikutus poronhoitotyöhön ja rakenteisiin
- 4) vaikutus porotalouden kokonaiskannattavuuteen
- 5) vaikutus poronhoitokulttuuriin
- 6) vaikutus turvallisuuteen (onnettomuudet liikenteessä ja kaivosalueella: porot ja poronhoitajat)

Kemin-Sompion paliskunnan laidunkiertojärjestelmä on erittäin tehokas ja toimiva; siitä kertovat tutkusti hyväkuntoiset talvilaitumet paliskunnan pohjoisosassa. Myös Soklin alueen kesälaitumet ovat hyvät, sillä alueella käsiteltyjen porojen teuraspainot ovat muihin alueisiin verrattuna suuremmat. Soklin kaivoksen rakentaminen lisäisi muun maankäytön aiheuttamia suoria ja epäsuoria laidunmenetyksiä koko paliskunnassa. Kaivoksen välittömät suorat vaikutukset kohdistuvat laajalle, noin 60 km² alueelle ja lisäksi menetetään laidunalueita suoraan rautatien ja voimajohdon alle (myös nämä aiheuttavat laidunten käytön muutoksia). Yhteensä suorat ja epäsuorat vaikutukset olisivat noin 10 % paliskunnan pinta-alasta eli lähes koko paliskunnan koillinen osa. Lisäksi aiheutuu vaikutuksia muualle paliskuntaan. RKTL:n porontutkimuksen mallinnusten mukaan paliskunnissa, joissa on enemmän infrastruktuuria ja ihmistoimintaa, ovat myös huonompikuntoiset jäkäläköt. Laitumien pirstoutuessa pienempiin osiin siirtyy laidunnuspaine porojen laidunkierron muutosten myötä jäljelle jääville yhtenäisille, rauhallisille laidunalueille, jolloin nämä kuluvat normaalia enemmän. RKTL:n ja Metlan tutkimusten mukaan muu maankäyttö vaikuttaa näin elinkeinon kannattavuuteen muun muassa kiristyneen ravintotilanteen ja lisääntyvien ruokintakustannusten kautta. Kemin-Sompion pohjoisosan talvilaidunten menetyksen korvaaminen lisäruokinnalla on käytännössä mahdotonta järjestää. Etäisyydet alueelle ovat liian pitkät, jotta poroja voitaisiin ruokkia mastoon (poronhoitajien asuttamista kylistä matka vähintään kymmeniä, useimmilla yli sata kilometriä). **Kaivostoiminnan aloittaminen Soklissa tuhoaisi kokonaan paliskunnalle keskeisen ja toimivan laidunkiertojärjestelmän, minkä vaikutukset muihin laidunalueisiin ja koko paliskunnan toimintatapoihin tulisivat olemaan kohtuuttomat.**

Vaikutukset kohdistuvat poroihin, jotka ovat aina olleet ympäri vuoden luonnonlaitumilla. Poronmistajilla, joiden kaikki tai suurin osa poroista on ympärivuotisesti metsässä, ei ole mahdollisuutta ottaa poroja lisäruokinnan piiriin kylissä ilman suuria investointeja. Porojen kesyttäminen tällaiseen uuteen toimintamalliin veisi sukupolvia. Toimintatapojen muuttaminen muuttaisi merkittävästi myös alueen, Sompion ja Keminkylän, metsäsaamelasta poronhoitokulttuuria. Jos poromäärää joudutaan vähentämään laidunten vähenemisen myötä, merkitsee se elinkeinon menetyksiä etenkin niille poronmistajille, jotka ovat lähellä tukikelpoista eloporomäärää. Nämä henkilöt putoaisivat eläinkohtaisen tuen ulkopuolelle, jos kaikilta leikattaisiin poromääriä samassa suhteessa.

Soklin alueella ja sen ympäristössä elää noin 2/3 paliskunnan poroista ympäri vuoden vapaasti laiduntaen. Nämä porot ovat käytännössä puolivillejä, ne ovat vain kaksi kertaa vuodessa kosketuksissa ihmisiin. Ne ovat erityisen herkkiä ihmistoiminnan aiheuttamalle häiriölle. Kevättalvella, kun porot ovat nääntyneitä talven jäljiltä ja viimeisillään kantavana (eli luontaisesti välttelevät turhaa stressiä ja energian kulutusta), ne kulkevat Soklin ja sen lähialueiden kautta vasomaan. Yksi tärkeimmistä vasoma-alueista sijaitsee Jänesaavalla, minne nyt suunnitellaan rikastushiekka-allasta. Kaivostoiminta karkotaisi vaatimet rauhallisemmille alueille vasomaan. Myös pienten vasojen kanssa kesälaitumilla vaatimet tulevat todennäköisesti välttämään kaivoksen lähialueita. **Kaivoksen vaikutuksesta menetetään siten suoraan ja epäsuorasti vasoma-alueita ja kesälaitumia ja toisaalta myös laidunnuspaine paliskunnan muissa osissa kasvaa.** Hirvasporot eivät ole yhtä herkkiä häiriölle ja voivat oleskella kesällä kaivosalueella räkkäsuojassa. Tällöin ne altistuvat onnettomuuksille. Malmin kuljetukset tulevat todennäköisesti aiheuttamaan merkittävän määrän porovahinkoja rautatiellä, sillä tiettyinä vuodenaikoina porot voivat kerääntyä radalle (räkkäsuoja) ja kulkea rataa pitkin.

Soklin malmion fosfaatti- ja niobimalmi sisältävät radioaktiivisia aineita, kuten uraania ja toriumia. Vaikka kaivosyhtiö väittää, että se ei aio niobia hyödyntää, on todennäköistä, että se tullaan jossakin vaiheessa ottamaan mukaan tuotantoon. Tästä toiminnasta aiheutuu merkittäviä ja monenlaisia haitallisia ympäristöriskejä. Poronlihan imago puhtaana luonnontuotteena kärsii, jos siitä mitataan radioaktiivisten aineiden aiheuttamaa säteilyä. Imagon kärsiminen vaikuttaisi kaikkeen poronlihan tuotantoon, myös muualla kuin Soklin alueella.

Kaivos tulisi myös huomattavasti vaikeuttamaan poronhoitotöitä. Soklin kaivoksen vaikutusalueelle sijoittuvat kaikki paliskunnan itäisen alueen porojen kuljetusreitit, jokien ylityspaikkoja, tärkeä erotusaita, kämpä ja laidunkiertoa. **Kaivos sijoittuisi näin ollen elinkeinon keskeiselle toiminta-alueelle.** Erotusaita jäisi kaivostoiminnan myötä kokonaan pois käytöstä, sillä poroja ei todennäköisesti voida kuljettaa sinne kaivosalueen kautta. Myös lähialueiden käyttäminen olisi jatkossa epävarmaa estevaikutusten ja toiminnan aiheuttaman häiriön vuoksi (poroja kuljetettaessa häiriötön ympäristö on välttämätön). Näin paliskunnan toiminta-alue ja vuosikymmenten investoinnit ja infrastruktuuri ja menettäisivät merkityksensä. Porojen käsittelyssä käytetään hyväksi niiden luontaista laidunkiertoa: porot käsitellään siellä, mihin ne kerääntyvät tai mitä kautta ne kulkevat. Erotusaidan siirtoa on lähes mahdotonta suunnitella etukäteen, sillä oikean paikan valinta riippuu siitä, millaiseksi porojen laidunkiertoa vuosien saatossa muodostuu. Siihen saakka elinkeinon toiminta alueella on epävarmaa ja työkustannukset ovat normaalia suuremmat.

Poronhoitoa koskevat kaavamääräykset ja merkinnät

Soklin asemakaavan aluemerkinnot ja kaavamääräykset tulevat ohjaamaan oikeusvaikutteisina alueen käyttöä jatkossa. Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL 132/1999, 42 §) mukaan yleiskaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa asemakaavaa.

Soklin osayleiskaavan mukaan:

”Poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toimintaedellytykset on turvattava. Kaivosalueen, radan, voimajohdon, merkittävästi parannettavan tien, putkilinjojen ja metsätalouden suunnittelussa ja toteutuksessa **on turvattava porotalouden harjoittamisen tarpeet**. Porotalouden harjoittamisen tarpeet voivat liittyä esimerkiksi alueiden aitaamistarpeeseen, voimajohdon, tien ja putkilinjojen yksityiskohtaisiin ratkaisuihin sekä metsänhoitotoimenpiteiden määrään ja laatuun. Porotalouden kannalta keskeistä on huolehtia alueen suunnittelussa ja toteutuksessa siitä, ettei poroille aiheuteta kohtuuttomia estevaikutuksia.”

Soklin asemakaavan yleismääräyksissä poronhoito otetaan huomioon seuraavasti:

”Alueen suunnittelussa ja toteutuksessa on turvattava porotalouden harjoittamisen tarpeet. Porotalouden kannalta keskeistä on huolehtia alueen suunnittelussa ja toteutuksessa siitä, ettei poroille aiheuteta kohtuuttomia estevaikutuksia.”

sekä: ”Alueelle rakennettavat putket on sijoitettava siten, että muodostuu riittävän laaja yhtenäinen jakso, jossa putket kulkevat maan alla tai tasossa, jolloin porojen liikkumiselle ei aiheudu haitallisia esteitä. Porojen ohjaamiseksi putkien ylityspaikkaan on rakennettava ohjainaidat.”

Käytännössä putkilinjat tulee kaivaa kokonaan maahan tai sijoittaa penkereen sisään niin, että poroilla ja poromiehillä on esteetön kulku alueiden kautta.

Asemakaavamääräykset keskittyvät tällä hetkellä pelkästään estevaikutusten lieventämiseen. Asemakaavassa ei ollenkaan oteta kantaa muuhun poronhoidon turvaamiseen, kuten alueiden aitaamiseen. Teollisuusalueet, louhosalueet ja rikastushiekka-altaat tulee aidata porojen turvallisuuden vuoksi ja aitojen tulee olla kunnossa jatkuvasti. Lisäksi tarvitaan erillisiä räkkäsuojapaikkoja, jotta hirvasporot eivät pyri kaivosalueelle tai altaille. Muilta kaivoksilta on lukuisia esimerkkejä räkkäaikana räkkäsuojaan tulleista poroista, jotka ovat hukkuneet lietealtaisiin. Junarata tulee aidata molemmin puolin ja toteuttaa yli- ja alikulkumahdollisuuksia poroille ja poromiehille. Koska tällaisia osayleiskaavassa määrättyjä asioita ei oteta asemakaavassa huomioon, on kaava MRL vastainen (MRL 42§ yleiskaavan ohjaus).

Kaivostoiminnalla tulee olemaan muitakin huomattavan haitallisia vaikutuksia poronhoidon kannalta, näitä on esitetty edellä lausunnossa. Lueteltujen vaikutusten lisäksi voi aiheutua ennalta arvaamattomia vaikutuksia. Vaikutusten lieventämiskeinoja ei ole etsitty riittävästi yhteistyössä paliskunnan kanssa. Kaavamerkinnot ja -määräykset eivät tällaisenaan estä kaivostoiminnan alkamisesta poronhoidolle koituvaa poronhoitolain (2 §) huomattavaa haittaa. Myöskään MRL 54§ mukaan alueen oikeuden haltijalle ei saa aiheutua kaavasta kohtuutonta haittaa.

Muita huomioita

MRL 57 § mukaan ”Asemakaavamääräykset voivat muun ohessa koskea haitallisten ympäristövaikutusten estämistä tai rajoittamista.” VAT erityistavoitteen mukaan kaavassa tulee ottaa huomioon pohja- ja pintavesien suojelutarve ja käyttötarpeet. Soklin asemakaavasta puuttuvat määräykset haitallisten ympäristövaikutusten estämisestä tai rajoittamisesta vesistöjen pilaamisen osalta, eikä siinä oteta huomioon tai edistetä mainittua VAT erityistavoitetta. Muutenkaan asemakaavan myöntäminen kaivostoiminnalle, jolla ei vielä ole ympäristölupaa, ei ole järkevää, sillä se sitoo ympäristöluvan myöntäjää. Ympäristölupa pitää joka tapauksessa olla ennen rakennusluvan myöntämistä.

MRL 54 § mukaan ”Rakennettua ympäristöä ja luonnonympäristöä tulee vaalia eikä niihin liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää.” Asemakaavasta puuttuvat kokonaan merkinnät ja määräykset, joilla ohjataan vaalimaan ja olemaan hävittämättä luontodirektiivin liitteessä IV b tarkoitetun kasvilajin (lettorikko ja laaksoarho) esiintymiä kaava-alueella. Esiintymät on merkitty (luo-1, luo-2 ja s-1) ja määrätty osayleiskaavassa otettavaksi huomioon. Näin ollen asemakaava on myös MRL 42 § vastainen, koska yleiskaavan ohjausvaikutusta ei oteta huomioon. Myös VAT mukaan tulee varmistaa, että valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvot säilyvät. Soklin asemakaava ei edistä tämänkään VAT huomioon ottamista.

Lopuksi

Poronhoito on Savukoskella merkittävä elinkeino niin paikallistaloudellisesti kuin sosiaalisesti ja kulttuurisestikin. Sen alueidenkäyttöllisiä edellytyksiä on edistettävä ja toimintaedellytykset on turvattava kaavaratkaisuissa. Kaava aiheuttaa alueen poronhoito-oikeuden omaavalle Kemin-Sompion paliskunnalle kohtuuttoman haitan, sillä se mahdollistaa kaivoksen rakentamisen paliskunnan keskeiselle toiminta-alueelle ilman riittäviä lieventäviä toimenpiteitä. Kaava on siten MRL vastainen.

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila
toiminnanjohtaja

ma/ao